

Bilim insanı olma kılavuzu

Prof. Dr. Ertuğrul Kılıç

1971 yılında Yozgat'ın Sarıkaya ilçesi Akbenli Çiftliğinde doğdu. Malatya Şekeri İlkokulu, Malatya Yeşiltepe Lisesi ve Ankara Üniversitesi Veteriner Fakültesi'nden mezun oldu (1994). İlk doktorasını Fırat Üniversitesi Tıp Fakültesi Fizyoloji Anabilim Dalında (1999), ikinci doktorasını Almanya Tübingen Üniversitesi'nde hücre biyolojisi alanında (2002) tamamladı. Doktora eğitimi öncesi ve sonrasında 12 yıla yakın bir süre Almanya Max-Planck Enstitüsü Nörolojik Araştırmalar, Tübingen, Göttingen ve Zürih Üniversitelerinde çalıştı. 2008 yılında Yeditepe Üniversitesi, 2013 yılında ise Medipol Üniversitesinde çalışmaya başladı. 2015 yılında TUBA Asli üyeliğine seçildi.

İlker Köse

İstanbul Üniversitesi Elektronik Mühendisliği Bölümü'nden 1999 yılında mezun oldu. Yüksek lisansını tamamladığı Gebze Yüksek Teknoloji Enstitüsü Bilgisayar Mühendisliği Bölümü'nde doktora eğitimini sürdürmektedir. 2003-2009 arasında Sağlık Bakanlığı'nın Aile Hekimliği Bilgi Sistemi, Merkezi Hastane Randevu Sistemi ve Ulusal Sağlık Bilgi Sistemi (Sağlık-NET) gibi bilişim projelerinde danışman ve proje yöneticisi olarak çalıştı. Ardından sağlık sigorta sektöründe uluslararası bir şirkette (CGM) 5 yıl boyunca Ar-Ge Direktörü olarak görev yaptı. Çalışma alanları veri madenciliği, insan-bilgisayar etkileşimi ve yazılım mühendisliğidir. Halen Medipol Üniversitesi Teknoloji Transfer Ofisi Direktörü olarak görev yapan ve aynı üniversitede dersler veren Köse, evlidir ve bir çocuk babasıdır.

Bilim adamı yetiştirilmesi veya etkin insan kaynaklarının oluşturulması, gelişmekte olan ülkelerin en temel sorunları arasındadır. Bu ülkelere dikkat edildiğinde, "Gelişmiş ülkelere elde edilen teknoloji ve bilgilerin kopyalanması ve kullanılması söz konusu olup bir ülkenin geleceğe daha doğru bakması için yeterli midir?" sorusu, cevabını da içinde barındırmaktadır. Bu nedenle, gelişmiş ülkelerde yetkin, insan kaynaklarının yanında soruna odaklı, sabırlı ve akli ön planda tutan bilim adamlarına ihtiyaç vardır. Bilimin refah, ekonomiye katkı gibi yaygın etkisi göz önüne alındığında bilim adamlarının, ülke ve dünyanın ihtiyaçlarını ön planda tutan ve uzun dönem öngörüsü olan bireyler olması beklenmektedir. Her ne kadar bilim insanlarının problem odaklı olmaları beklense de ülke ve dünyadaki gelişmeleri takip edebilmeleri, fikirlerini disiplinler arası toplantılarda açıkça ifade etmeleri ve konuları tartışmaları da bilimin ilerlemesinde önemli unsurlar olarak görülmektedir. Disiplinler arası toplantıların en güzel örneği Cambridge Üniversitesi geleneklerinde görülmektedir. Bu üniversite en fazla Nobel "laurate" (ödül kelimesi tam ifade etmemektedir) kazanan üniversite olup nedeni sorulduğunda bu başarıları 800 yıllık tarihinin yanında, geleneksel disiplinler arası haftalık akşam yemeğine bağlanabilmektedir. Burada dikkati çeken bir başka olay ise 800

yıllık tarihçelerine bakıldığında Oxford Üniversitesinden kopan bilim adamları tarafından kurulmuş olmalarıdır. Bu da köklü üniversitelerin başarılarını devamlılıklarına da bağlamamızı sağlamaktadır. Diğer taraftan başarının ve bilime öncülük etmenin, başarılı bilim adamlarını da kendine çekmekte olduğunu da gözden kaçırmamak gerekmektedir.

Tarihsel olarak bakıldığında Oxford ve Cambridge Üniversitelerinin varlığından önce Türk ve İslam Bilim adamlarının bilme öncülük ettiği görülmektedir. Sadece bir örnekle devam edersek, 1037 yılında hayatını kaybeden İbn-i Sina'nın bile 400'ün üzerinde makale yazdığı bilinmektedir. İlginç olanı ise günümüze kadar gelen makaleleri dikkate alındığında hekimliği ile ön plana çıkan Sina'nın yazılarının büyük çoğunluğunun tıp dışında, özellikle felsefe alanında olmasıdır. Bu da başarılı bir bilim adamının nasıl olması gerektiğinin güzel bir örneğidir.

Diğer taraftan bilim dendiğinde gelişmekte olan ülkelerde ilk akla gelen, fen ve mühendislik alanlarıdır. Bu konuda dikkat edilmesi gereken en önemli konu ise sosyal bilimlerin bu bilimlerle beraber çalışmasının gözden kaçırılmakta olduğudur. Tam bir örnek olmasa bile bilimsel, yer altı kaynakları gibi ekonomik, nüfus ve hastalık dağılımı gibi konuların

uzun dönemli analizi ve neler yapılması gerektiği konularının disiplinler arası çalışmalarla değerlendirilmesi ve gerekli hazırlıkların yapılmasıdır. 2100 yılı nüfus ve ekonominin dağılımı analizleri, bize yaşlı bir Avrupa'nın yanında yaşlanan bir Türkiye ve ilerleyen Asya ve özellikle Afrika'ya işaret etmektedir. Bu da bize gelişmiş ülkelerin neden Afrika'ya yatırım yaptıklarını ve geleceğe nasıl baktıklarını göstermektedir.

Bilimsel gelişme ve elde edilen bilginin korunarak ilerletilmesi yalnız bilim insanlarının değil yöneticilerin de öncelikleri arasında olmalıdır. Bir araştırma laboratuvarı açıldığında alınan ilk soru "ekonomiye katkısı nedir?" konusundan çok, "kuruluş, amacına uygun çalışıyor mu?" "denetlenme kriterleri nelerdir?", "denetlemesini kimler tarafından yapılıyor?", "başarı ölçütleri nelerdir?" vb. soruları olmalıdır. Diğer taraftan yönetimlerin danışmanlık aldıkları bilim insanlarının da alanlarında yetkin olmaları bilimin ilerlemesine katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda, gelişmekte olan ülkelerde, "bir bilimsel alan neden ilerlemeyi durdurdu?" sorusunu sorabilecek bilgi akışını sağlayabilmelidir. Tarihsel açıdan bilimsel ilerlememizde kesintiye uğramamızı çeşitli nedenlere bağlayabiliriz. Asıl soru ise benzer ilerlemeyi neden yakın tarihimizde yapamadığımızdır. Bunun cevabını, gelişmiş ülkelerin neler yaptığında bulabiliriz. Onlara

baktığımızda, bilim adamlarının düşüncelerini ülke çıkarları için özgürce ifade edebildiklerini ve bilimsel çalışmaların devamı için maddi destek sağlanması konusunda alabildiğine geniş imkânlar sahip olduklarını görmekteyiz. Ülkemiz eğitim ve araştırma destek konularında son 15 yılda hızlı ilerlemeler kaydetmiştir. Bunlara kısaca önerilerimiz ile birlikte değinecek olursak:

Lisans Eğitiminde Öneriler ve Destekler

Çoğu öğrenci, lisans eğitimi sırasında kariyeri ile ilgili plan yapmayı ihmal eder. Öncelikli hedef, bir şekilde okulu bitirmektir. 3. sınıf ve sonrasında mesleki farkındalıkları gelişmeye başladığında bile benimsedikleri bir hedefe sahip olanların sayısı oldukça azdır. Bilim insanı olmayı düşünen öğrenciler, günü birlik telaştan kendilerini soyutlamalı ve şunlara mutlaka dikkat etmelidir:

- Üniversite ve bölüm seçimi önemlidir. Lisans eğitimi aldığınız okulun eğitimi kalitesi, vizyonu, öğrenciye sağladığı bilimsel imkânlar, marka değeri, uluslararası etki alanı, vb. özellikleri sonraki eğitiminiz için belirleyicidir.
- Mutlaka 2-3 dönem dersinizi ve bir stajınızı ERASMUS vb. programlarla yurt dışında yapın. Bu ziyaretler, vizyon ve hedeflerinizin gelişmesi için son derece etkilidir.
- Not ortalamasına dikkat edilmeli. Lisans eğitimi sırasında çok önemsenmeyen not

ortalaması, lisansüstü eğitime başlarken başarılarınızı ifade eden göstergelerden biri haline gelecektir.

- Bitirme projenizin konusu önemlidir. Alanınızda popüler olan ve lisansüstü eğitiminizde yoğunlaşmayı düşündüğünüz bir konuda proje yapmak, ne istediğinizi bildiğiniz göstermenin en etkin yollarından biridir.

- Stajlar ve laboratuvar çalışmaları asla gereksiz değildir. Ta'limi'l Müteallim kitabında sıkça karşımıza çıkan tavsiyelerden birisi "İlmi, hocanın kendisinden (ağzından) öğrenin!" şeklindedir. Yani yol gösterici bir muallim ile çalışmak; hem ilmi kalıcı kılmak, hem de işin ahlakını kapmak için oldukça önemlidir. Stajlar ve laboratuvar çalışmaları, bunun için en güzel fırsatlardır.

- İngilizce dışında orta seviye de olsa bir yabancı dil daha öğrenin ve bunları referans sınavlarla belgeleyin.

- Hayatı bütün ve kaliteli yaşamak için sosyal, kültürel ve sanatsal faaliyetlere katılın.

- Sınırları zorlayın. Sadece lisans eğitiminde değil, insanın günü gününe denk olmamalıdır. Ancak bunun yolu sınırlarımızı sürekli zorlamaktan geçer.

- Öğrencilik sırasında maddi sıkıntı çekmek, elbette tüm bu tavsiyelere uymayı zorlaştırır. Buna çözüm olabilecek destek alternatifleri şunlardır:

- YURTKUR Destekleri (Burs, öğrenim kredisi, katkı kredisi) (1)

- TÜBİTAK 2228-A Son Sınıf Lisans Öğrencileri İçin Lisansüstü Burs Programı (2)

Tarihsel olarak bakıldığında Oxford ve Cambridge Üniversitelerinin varlığından önce Türk ve İslam Bilim adamlarının bilme öncülük ettiği görülmektedir. Sadece bir örnek ile devam edersek, 1037 yılında hayatını kaybeden İbn-i Sina'nın bile 400'ün üzerinde makale yazdığı bilinmektedir. İlginç olanı ise günümüze kadar gelen makaleleri dikkate alındığında hekimliği ile ön plana çıkan Sina'nın yazılarının büyük çoğunluğunun tıp dışında özellikle felsefe alanında olmasıdır.

Tarihsel açıdan bilimsel ilerlememizde kesintiye uğramamızı çeşitli nedenlere bağlayabiliriz. Asıl soru ise benzer ilerlemeyi neden yakın tarihimizde yapamadığımızdır? Bunun cevabını, gelişmiş ülkelerin neler yaptığında bulabiliriz. Onlara baktığımızda, bilim adamlarının düşüncelerini ülke çıkarları için özgürce ifade edebildiklerini ve bilimsel çalışmaların devamı için maddi destek sağlanması konusunda alabildiğine geniş imkânlarla sahip olduklarını görmekteyiz.

- TÜBİTAK Araştırma Destek Programları Başkanlığı (ARDEB) projelerinden burs desteği (3 ve 4. Sınıflar için)
- TÜBİTAK 2241-A Sanayi Odaklı Lisans Bitirme Tezi Destekleme Programı (3)
- ERASMUS Hareketlilik Destekleri (öğrenim ve staj için)
- Üstün Başarı Bursları (Vakıflar, dernekler)
- Öğrenci Bursları (Vakıflar, dernekler)

Lisansüstü Eğitimde Öneriler ve Destekler

Yüksek lisans eğitimi her zaman akademik ve bilimsel çalışma niyetiyle yapılmayabilir. Ancak eğer ardından doktora yapma niyetimiz de varsa, o zaman seçilen enstitü ve program oldukça önemli hale gelir. Bilim insanı adayları için yüksek lisans ve doktora dikkat edilecek temel konular şunlardır:

- Enstitü ve program önemlidir. Ancak özellikle doktora için en az bunlar kadar danışman seçiminiz de önemlidir.
- Tez danışmanınızın alan uzmanlığı dışında bilimsel açıdan yönlendirici ve motive edici olması size çok şey katacaktır, danışman seçerken buna dikkat edin.

- Ancak danışmanınıza (ve dolayısıyla enstitünüze) karar verebilmek için tez konunuzu da olabildiğince erken belirleyin.
- Bilimsel araştırma yapma ve proje önerisi hazırlama ile ilgili dersleri olabildiğince erken almaya gayret edin. Böylelikle tez konunuzu belirlemek için gerekli ihtiyaç duyacağınız yöntem bilgilerine daha erken sahip olursunuz.
- Alacağınız dersleri tez konunuza göre belirleyin.
- Birkaç dersi, o alanda gerçekten iyi olan farklı üniversitelerden almaya gayret edin.
- Eğer multidisipliner bir konuda çalışıyorsanız, ikinci danışman seçiminize özen gösterin. Uyumlu çalışma ve erişilebilirliği de dikkate alarak ikinci danışmanınızı mümkünse başka bir üniversiteden seçmeye gayret edin.
- Tezlerinizi, mutlaka bir bilimsel araştırma fon desteği ile taçlandırın. Bu sayede, hem tez çalışmanıza finansal destek sağlamış olacaksınız; hem de proje başvurusu yapma ve proje yürütme konusunda tecrübe edinmiş olacaksınız.
- Yüksek lisans ve doktora için yurt dışına gitmek artık büyük bir zorluk değil. Yurt dışı eğitim fuarlarını takip edin. Çalışmayı arzu ettiğiniz bir üniversite/hoca ile yazışarak kabul (acceptance) almanız halinde, başvurabileceğiniz pek çok destek olduğunu unutmayın.

Yurt içi veya yurt dışında lisansüstü eğitim için verilen desteklerden bazıları şunlardır:

- TÜBİTAK 2211 - Yurt İçi Lisansüstü Burs Programı (2)
- TÜBİTAK 2213 - Yurt Dışı Lisansüstü Burs Programı (4)
- TÜBİTAK ARDEB projelerinden burs desteği
- Milli Eğitim Bakanlığı - Yabancı Hükümet Bursları (5)
- Milli Eğitim Bakanlığı - Yabancı Hükümet

Özel Bursları (6)

- Milli Eğitim Bakanlığı Yurtdışı Yüksek Lisans ve Doktora Bursu (7)
- ERASMUS Hareketlilik Destekleri
- Üstün Başarı Bursları (Vakıflar, dernekler)
- Öğrenci Bursları (Vakıflar, dernekler)

Doktora Sonrası Öneriler ve Destekler

Doktora, bilim insanı olmaya atılan ilk adımdır. Doktora sonrası çalışma ise bu adımı perçinleyen ve ustalığa geçişi sağlayan en kritik dönemdir. Hem doktoranın; hem de doktora sonrası araştırmanın mutlak surette alandaki en iyi üniversitelerde ve mümkünse yurt dışında olması oldukça değerlidir. Bu dönemde önemli bilimsel çoktan makalelerimiz yayınlanmaya başlamış, hatta dergilerden gelen hakemlik talepleri sayesinde makale değerlendirmelerine de ilk adımı atmış olmalıyız. Diğer taraftan, artık sadece burs değil, doğrudan proje desteği de alabileceğimiz bir aşamaya geçmiş oluyoruz. Zira TÜBİTAK'ın pek çok bilimsel araştırma desteğinde proje yürütücülerinde doktoralı olma şartı aranmaktadır.

Eğer bir üniversitede akademisyen olarak göreve başlamışsak, bu dönemdeki kritik sorumuz, eğitimci mi araştırmacı mı olacağımızdır. Kanaatimizce iyi bir araştırmacı, aynı zamanda iyi bir eğitimci olmak zorundadır. Diğer taraftan *"Bir şeyi öğrenmek istiyorsan dersini ver; daha iyi öğrenmek istiyorsan kitabın yaz"* şeklindeki meşhur deyişin gerçeklik payı yüksektir. Bu nedenle bilgisini pekiştirmek isteyen araştırmacı için en etkin yöntem, uzmanlık alanıyla ilgili dersler vermesidir.

Doktora sonrası diğer bir önemli konu da, iyi bir altyapıya ve araştırmacı ekibine

sahip olmaktır. Hattatlar arasında meşhur olan “*Kem âlât ile kemâlât olmaz*” (*kötü aletlerle mükemmele ulaşılmaz*) deyişi bu duruma pek uygundur. Zira araştırma bir ekip işidir ve ileri araştırmalar için de gelişmiş bir altyapı zorunludur. Ancak ve ancak mükemmel bir ekip ve altyapı ile mükemmel sonuçlar elde edebiliriz. Bu nedenle de doktora sonrası çalışmaya başlayacağınız yeri seçerken, lisansüstü öğrenci kalitesi ve potansiyeli ile altyapı olanaklarını öncelikle ele alın.

Doktora sonrası erişebileceğiniz başlıca destekler ise şunlardır:

1. TÜBİTAK ARDEB Destekleri (Tavsiye edilen başvuru sırası ile: 3001, 1002, 3501, 1001, vd.) (8)
2. TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Başkanlığı (BİDEB) Burs Destekleri (9)
 - a) 2218 - Yurt İçi Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı
 - b) 2219 - Yurt Dışı Doktora Sonrası Araştırma Burs Programı
 - c) 2221 - Konuk veya Akademik İzinli (Sabbatical) Bilim İnsanı Destekleme P.
 - d) 2236 - Uluslararası Deneyimli Araştırmacı Dolaşımı Destek Programı
3. TÜBİTAK Bilim İnsanı Destekleme Başkanlığı (BİDEB) Etkinlik Destekleri (10)
 - a) 2229 - Bilimsel Eğitim Etkinlikleri Destekleme Programı
 - b) 2223-B - Yurt İçi Bilimsel Etkinlik Düzenleme Desteği
 - c) 2223-C - Çok Katımlı Uluslararası Etkinlik Düzenleme Desteği
 - d) 2223-D - İşbirliği ve Öncelikli Alanlarla İlgili Etkinlik Düzenleme Desteği
 - e) 2237 - Proje Eğitimi Etkinlikleri Destekleme Programı
 - f) 2224-A - Yurt Dışı Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği Programı
 - g) 2231 - TÜBİTAK - Lindau Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği P.
 - h) 2224-B - Yurt İçi Bilimsel Etkinliklere Katılma Desteği
 - i) Konsorsiyum Oluşturma Amaçlı Seyahat Desteği
4. TÜBİTAK Patent ve Yayın destekleri
 - a) 1602 - TÜBİTAK Patent Destek Programı (11)
 - b) Uluslararası Bilimsel Yayınları Teşvik Programına (UBYT) (12)
5. Marie Curie (MC) Destekleri (13)
6. European Reserch Council (ERC) Destekleri (14)
7. İkili İşbirliği Destekleri (15)
8. H2020 Destekleri (16)

Görüleceği üzere, neredeyse bilim adına atılan her adım, alınan her nefes için uygun bir destek söz konusudur. Dola-

yısıyla entelektüel seviyesi üst düzeyde olan akademisyenlik, aynı zamanda motivasyonu da en yüksek mesleklerden biri haline gelmektedir. Zira bu destekler sayesinde tüm akademik çalışmalarımız için fon desteği sağlayabildiğimiz gibi, bazı durumlarda proje bütçesine ek olarak proje yürütücüsü ve araştırmacılara Proje Teşvik İkramiyesi (PTİ) adı altında ilave ödemeler ve başarılı proje çıktılarını elde edilmesi halinde de ödüller verilmektedir. Destek seçeneklerinin çokluğu ise gözünüzü korkutmasın. Artık hemen her üniversitede yer alan Teknoloji Transfer Ofisleri, başvuru ve yürütme aşamalarında her türlü desteği sağlıyor olacaktır.

Tersine Beyin Göçü Destekleri

Türkiye, bu desteklerin yanı sıra, yurt dışındaki bilim insanı sermayesini de ülkemizde toplamaya gayret ediyor. Eğer yurt dışında doktora yaptınız ve ardından birkaç yıl da araştırma amacıyla orada kaldıysanız, 2232-Yurda Dönüş Destekleme Programı adındaki programa başvurabilirsiniz, 2 yıl boyunca Türkiye'deki bir kurumdaki gelirimize ek olarak aylık 3.250 TL destek alabilirsiniz. Aynı program, geldiğiniz kurumda harcayabileceğiniz 30.000 TL destek de vermektedir. Elbette bunun yanında, doktora sonrası sunulan diğer tüm desteklerden de yararlanılabilir.

İşbirliği ve Araştırma Ağı Oluşturma

Her ne kadar literatürdeki bilgiler bilim insanlarının erişimine açık olsa da bilgiye ulaşmanın tek yolu bilimsel yazın değildir. Diğer taraftan çoğu zaman bilgiye ulaştıktan sonra yapılacak işler çok daha zordur. Dolayısıyla nitelikli bir araştırma ağı, bilimsel hayatımıza yön verecek potansiyele sahiptir. Bu nedenledir ki, pek çok araştırma fonu sadece bireysel düzeyde değil, ülkeler arası işbirliğini artırmak için özel destekler sağlamaktadır. Bu açıdan özellikle lisansüstü eğitim döneminden itibaren sosyal ağların etkin kullanımı son derece önemli ve faydalıdır. Hatta Facebook gibi araştırma amacı gütmeyen sosyal ağlar veya arama motorları dahi, araştırmacılar için özel alanlar veya araçlar geliştirmeye başlamıştır. Bu çerçevede şu ağlardan en az birkaçına üye olunması ve etkin kullanılması faydalı olacaktır:

- Research Gate (17)
- LinkedIn (18)
- My Science Work (19)
- Academia (20)
- My Research Dashboard (21)
- Mendeley (22)

Değerlendirme

Buraya kadar saydığımız desteklerin çeşit ve kapsamı, bir bilim insanının sadece bilimsel çalışmasına odaklanması için fazlasıyla yeterlidir. Dahası bu destekler giderek artmaktadır. Nitekim Türkiye, Gayri Safi Yurt İçi Hasılası içinde Ar-Ge harcamalarının oranındaki artışta dünyada Çin'den sonra ikinci sıradadır. Halen, %2,3 olan OECD ortalamasının altında ve %1,02 olan oranımızın, bu hızla artmaya devam etmesi ve 2023'te %3 olması hedeflenmektedir. Dolayısıyla olağan üstü bir durum ortaya çıkmazsa önümüzdeki on yıllar, akademik çalışmalar için ülkemizdeki en mübit dönem olacaktır. Değerlendirebilenlere, bilime ve ülkemize katkı sağlayabilenlere ne mutlu...

Kaynaklar

- 1) <http://yurtkur.gsb.gov.tr/Sayfalar/2441/2390/GenelBilgiler> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 2) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/burslar/lisansustu/egitim-burs-programlari/icerik-2211-yurt-ici-lisansustu-burs-programi> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 3) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/yarismalar/icerik-sanayi-odakli-lisans-bitirme-proje-yarismasi> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 4) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/burslar/lisansustu/egitim-burs-programlari/icerik-2213-yurt-disi-lisansustu-burs-programi> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 5) <http://abdigm.meb.gov.tr/www/yabanci-hukumet-burslari/icerik/246> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 6) <http://abdigm.meb.gov.tr/www/yabanci-hukumet-ozel-burslari/icerik/78> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 7) <http://yyegm.meb.gov.tr> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 8) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/akademik/ulusal-destek-programlari> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 9) <https://e-bideb.tubitak.gov.tr/basvuruacikprogramlar.htm> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 10) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/bilimsel-etkinlik/etkinlik-duzenleme-destekleri> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 11) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/destekler/sanayi/ulusal-destek-programlari/icerik-1602-tubitak-patent-destek-programi> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 12) <http://ulakbim.tubitak.gov.tr/tr/hizmetlerimiz/ubyt-yayin-tesvik-programi> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 13) http://ec.europa.eu/research/mariecurieactions/about-msca/quick-guide/index_en.htm (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 14) <https://erc.europa.eu/funding-and-grants/funding-schemes> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 15) <http://www.tubitak.gov.tr/tr/kurumsal/uluslararası/icerik-ikili-proje-destekleri> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 16) <http://www.h2020.org.tr> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 17) <http://www.researchgate.net> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 18) <http://www.linkedin.com> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 19) <https://www.mysciencework.com> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 20) <https://www.academia.edu> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 21) <https://www.myresearchdashboard.com> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)
- 22) <https://www.mendeley.com> (Erişim Tarihi: 18.11.2015)